

tačné materiály sú aktuálne, prevažne z r. 2007, prípadne z r. 2008.

Publikácia je významná aj z terminologického hľadiska, môže pomôcť štandardizovať pojmový aparát, pretože autor používa českú terminológiu v široko chápanej problematike životného prostredia, od ekologickej či environmentálnej vedy, cez environmentálnu politiku a jej rôzne nástroje až po environmentálny manažment a environmentálnu ekonomiu a environmentsociológiu.

Kniha je doplnená prílohami, obsiahlym zoznamom použitej literatúry a registrom. Autor neuvádza, komu je určená. Môže byť učebnicou i vysokoškolskou príručkou. Ale vzhľadom na jej charakter a široký záber problema-

tiky je aj ojedinelým kompendiom, po ktorom radi siahnu špecialisti z rôznych odborov, ale aj politici a riadiaci pracovníci, resp. manažéri. Možno ju považovať za významný prínos k Dekáde vzdelávania pre udržateľný rozvoj v krajinách, ktorým je jazyk knihy zrozumiteľný. Odporúčame ju do pozornosti všetkým, pretože otázky, ktoré nastoľuje a rieši, sa dotýkajú každého obyvateľa planéty Zem.

Prof. RNDr. Pavol Eliáš, CSc., Katedra ekológie Fakulty európskych štúdií a regionálneho rozvoja Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre, Mariánska 10, 949 76 Nitra, pavol.elias@uniag.sk

Priemyselné dedičstvo – otáznik i výzva

Viera Obuchová: **Priemyselná Bratislava**. Vydavateľstvo Marenčin PT, Bratislava, 2009. ISBN 978-80-89218-99-8.

Bratislava v posledných rokoch zaznamenáva veľký rozmach výstavby, mesto sa rozvíja do šírky aj výšky. V mnohých prípadoch však za cenu

zániku významných prírodných hodnôt i kultúrneho dedičstva. Osobitne možno hovoriť o masovom úbytku industriálu, t. j. dedičstva priemyselného rozvoja. Kým v zahraničí možno nájsť príklady citlivého prístupu k nevyužívaným priemyselným objektom, snahu využiť ich novým, nekonvenčným spôsobom, v Bratislave vládne tvrdý zákon kúpy a predaja nehnuteľností a maximálneho okamžitého zisku z nich. Treba zvažovať nerovný zápas o kultúrnejšie chápanie koncepcie rozvoja mesta.

Veduta komplexu Uhorskej cverbovej továrne (Cvernovky) zo severu, na dnešnej Párikovej a Svätoplukovej ulici, s. 245.

Industriál predstavuje osobitný výsek historického životného prostredia miest, zaujímavý najmä pri skúmaní dejín novoveku. V sérii kníh, ktoré vydavateľstvo Marenčin venuje histórii Bratislavy, pribudla kniha pamiatkarky – výskumníčky Viery Obuchovej, svojím spôsobom zvláštna – o dejinách a územnom priemete bratislavského priemyslu. Odráža určitý paradox – svedectvo o úrovni a hodnotách, ktoré sa v obraze mesta vytvorili a ktorých sa mesto zároveň vzdáva. Namiesto optimistickej prezentácie ide o akýsi druh nekrológu. „Bratislava na prelome 20. a 21. storočia má charakter mesta, v ktorom priemysel umiera... Ubúdajú – likvidujú sa výrobné objekty, ale aj celé areály fabrik, ktorých výrobky boli známe a používali sa v celom svete“, uvádza autorka v úvode knihy. Tým stúpa aj paradoxná aktuálnosť knihy, ktorá sa stáva výkričníkom, výzvou v hodine dvanástej, keď technokracia ničí vlastné korene, revolúcia požiera vlastné deti...

Prvá kapitola je prehľadom výskumu a ochrany technických a industriálnych pamiatok Bratislavy. Za prvú technickú pamiatku vyhlásili r. 1980 stanicu parnej železnice Bratislava-Viedeň z r. 1848, zachovanú iba vďaka nadšencom. Určitém medzníkom bolo sympózium o technických pamiatkach Bratislavy r. 1983, prvé svojho druhu na Slovensku. Z r. 1985 pochádza návrh vyhlásiť rezerváciu technických pamiatok v Hornej Mlynskej doline, ktorý však neuspel. Veľkým úspechom bola záchrana jedinečného objektu, stanice konskej železnice na Krížnej ulici, určenej na zbúranie, ale bolo treba o ňu zvieť tvrdý zápas.

Asi desatinu rozsahu autorka venovala rozboru hodnôt najstarších bratislavských technických pamiatok v Mlynskej doline, na potoku Vydrica, ktorých história siaha až do stredoveku. Časť z nich zanikla pri výstavbe diaľnice, za veľký úspech treba pokladať obnovu mlyna Klepáč, ktorý bol v dezolátnom stave.

V ďalšej kapitole autorka pripomína, že v polovici 19. storočia mal ešte bratislavský priemysel manufaktúrny charakter, ale na prelome 19. a 20. storočia tu už bola továrenská veľkovýroba na úrovni svojej doby, zároveň publikuje územný priemet priemyslu v Bratislave v 19. storočí. Autorka venuje pozornosť predpokladom jeho

rozvoja. Bratislava bola prvým mestom v Uhorsku, ktoré malo železnicu už r. 1840. V roku 1873 rákali s prechodom železnice cez Dunaj, hoci prvý most cezeň postavili až r. 1891. V historickom priemete zásobovania vodou možno nájsť aj architektonicky zaujímavé objekty. Napríklad na priečelí čerpacej stanice na Mudroňovej ulici sú prvky vychádzajúce z ľudovej architektúry a objekt sa nachádza v parkovo upravenej záhrade.

Rozbor priemyselných objektov sa začína potravinárskymi. Významné miesto medzi nimi patrilo Palugayovskej vinárskej firme, ktorá si na vtedajšom predmestí postavila romanticky premyslený palácový komplex, akoby renesančnú (vlastne neorenesančno-eklektickú) „vilu“ uprostred prírody. Starý pivovar na Rybnom námestí zbúrali pri výstavbe Nového mosta. Steinov pivovar, jeden z najvýznamnejších v bývalom Československu, už tiež skončil a ktovie, čo z neho bude...

História a charakteristika najvýznamnejších bratislavských tovární

sa v knihe začína tabakovou a končí Gumonkou. Z bývalej tabakovej továrne ešte zvyšok stojí. V bývalej Kúhmayerovej továrni sídli Pamiatkový úrad. Časť bývalej Patrónky slúži postihnutým deťom. Časť bývalej kefovej továrne stojí, časť nedávno zbúrali. Vila jej majiteľa K. Grüneberga na Sasinkovej ulici má peknú architektúru so vstupom na spôsob plastického výpustka, pripomínajúceho ľudové stavby. Dynamitka mala kasíno secesného charakteru s hrádzaným štítom a v interiéri s krásnou zrkadlovou sieňou. Táto továreň mala vlastnú robotnícku kolóniu so školou. Aj Klingerka mala kolóniu pre svojich zamestnancov so svojrázne architektonicky riešenými domami. Káblučku nedávno kompletne zbúrali vrátane objektov s hodnotnou architektúrou. Apolku zničilo vojnové bombardovanie r. 1944. Búranu podľahli aj architektonicky zaujímavé objekty zamestnancov továrne Stollwerck, neexistuje ani bývalý Siemens (BEZ), hoci jeho hlavnú výrobnú budovu už r. 1983 navrhli vyhlásiť za pamiatku. Stoja ešte bývalé

hlavné výrobné budovy Cvernovky a Danubiussy (azda najkrajšej budovy industriálu v Bratislave), vyhlásené za pamiatky r. 2008. Robotnícku kolóniu Danubiussy v Starom Ružinove zbúrali r. 1985. Známu budovu lisovne Gumon nestihli za pamiatku vyhlásiť, preteky vyhrala demolačná čata.

V osobitnej kapitole v závere si autorka všima aj niektoré robotnícke a zamestnanecké kolónie. Zaujímavá bola zbúraná Schulpeho kolónia na Šancovej ulici, domyslená so silným sociálnym akcentom. Pozornosť si zasluží aj neďaleká kolónia na Palárikovej ulici z neomietaných tehál.

Text knihy doplná množstvo obrázkového materiálu – staré plány mesta i objektov, fotografie a iné. Ide o publikáciu v istom zmysle priekopnícku, cennú informačnú základňu, ktorá je zároveň dôležitým východiskom pre ďalší výskum.

Ing. arch. Igor Thurzo
igor.thurzo@mail.t-com.sk

Slovníček

ABM – *Averting Behavior Method* – metóda ochranných výdavkov
bioprospecting – vyhľadávanie genetických kódov živých organizmov
 CM – *Choice Modelling* – metóda výberového modelovania
compensation costs – kompenzačné náklady
 CVM – *Contingent Valuation Method* – metóda podmieneného hodnotenia
corporate social responsibility – spoločenská zodpovednosť firiem
cost-benefit analysis – analýza nákladov a prínosov
damage cost avoided – náklady na prevenciu škôd
ecosystem marketplace – „ekosystémové trhovisko“
 HPC – *Hedonic Price Method* – metóda hedonického oceňovania

human well-being – životná úroveň, životné potreby, blahobyt
infringement proces – porušenie, prestúpenie zákona
impact assessment information – informácia o hodnotení dôsledkov
market prices – trhové ceny
 MEA – *Millennium Ecosystem Assessment* – Miléniové hodnotenie ekosystémov
negative trade-offs – negatívne dôsledky
production functions – produkčné funkcie
relocation costs – náklady na náhradu
replacement costs – reprodukčné náklady
restoration costs – náklady na obnovu
revealed preferences – odhalené preferencie
stated preferences – vyjadrené preferencie

trade-off – výmena niečoho za niečo, dohoda, pakt
traditional knowledge – tradičné vedomosti
 TCM – *Travel Cost Method* – metóda cestovných nákladov
stakeholder – zainteresovaná strana, dotknutý subjekt, účastník, „hráč“
usable knowledge – využiteľný poznatok
usable ignorance – uvedomenie si existujúcich obmedzení a nedostatkov
willingness to accept – ochota prijať kompenzáciu
willingness to pay – ochota zaplatiť

Marta Imrová Ciranová, redakcia Životné prostredie, Ústav krajinej ekológie SAV, Štefánikova 3, P. O. Box 254, 814 99 Bratislava
 marta.ciranova@savba.sk